

Валентина СОБОЛЬ

Варшавський університет

Геній і втрачена батьківщина

Ту царину, в якій переплітаються долі і таланти двох музичних геніїв – Олександра Кошиця (1875–1944) і Сергія Рахманінова (1873–1943), можна висловити словами Миколи Метнера, також композитора, піаніста, диригента. І – також емігранта¹: „Для творчої роботи (особливо художньої) необхідно вміти зупинити життя!! Неможливо писати пейзаж з вікна кур’єрського поїзда! Передача найсокровенніших, наймузичніших думок недосяжна свідомості. Музичні думки, тобто теми, зерна, не можуть бути і не були ніколи результатом свідомого логічного міркування, а падають згори у вигляді несподіваного подарунка...”²

У цитованих рядках порушено проблеми метафізичного виміру. Вони постають в его-документах багатьох митців, чимало відкривавчого знаходимо у спогадах, щоденниках Кошиця³ та інтерв’ю Рахманінова⁴. Однак, не менш

¹ Разом із дружиною Микола Метнер (1880-1951) емігрував у 1921 році до Німеччини. Однак, інтерес до його творчості в Німеччині був мізерний, концертних пропозицій було мало. І тоді саме Сергій Рахманінов надав фінансову допомогу Метнерові, організувавши концертний тур піаністові по містах Америки упродовж 1924–1925 років.

² https://wikivisually.com/lang-uk/wiki/Микола_Метнер; <http://www.classicalmusicnews.ru/signdates/nikolai-metner/> [12.12.2017]

³ Кошиць є автором кількох таких творів (спогадів, щоденників, листів), друкованих і тих, що чекають на друк, див.: V. Sobol, *Ego-documentation of the graduate of the Kyiv Mohyla academy (From the Archive of Alexander and Tetyana Koschitz)* [w:] Шлях у чотири століття. Матеріали Міжнародної наукової конференції 12–14.10.2015 „Ad fontes – до джерел” до 400-ї річниці заснування Києво-Могилянської академії, Київ 2016, с. 177–188.

⁴ У 1978-80 роках у московському видавництві „Советский композитор” побачили світ три томи *Литературного наследия* Рахманінова: до першого тому увійшли спогади, статті, інтерв’ю, листи (1890 - 1909 гг.). Другий том *Литературного наследия* подає виключно листи композитора, написані в період від 1910 до 1933 років. Листи Рахманінова 1934–1943 років складають і третій том *Литературного наследия*, редактор, автор вступу, коментарів, покажчиків музикознавець Заруї Апетян, <http://www.bibliolink.ru/publ/398> [12.12.2017]

важливим є і рівень реально-земний, який водночас закорінений у генофонд людського генія: три композитори, піаністи і диригенти світової слави Сергій Рахманінов, Сергій Прокоф'єв і Микола Метнер присвятили свої музичні твори племінниці Олександра Кошиця Ніні Павлівні Кошиць⁵ – одній з найвидатніших оперних солісток ХХ століття. Доля подарувала співпрацю Ніні і Олександрові Кошицям у великому світі. Про дивовижний голос Ніни Кошиць віднайдемо нотатки в щоденниковому тритомнику Кошиця *З піснею через світ*. Не вдалося встановити факту зустрічі Кошиця з Рахманіновим, хоча цілком правдоподібно, вона могла відбутися⁶. Рахманінов приблизно в одному часі з Кошицем⁷ стає емігрантом. Однак закордонні гастролі Рахманінова розпочалися значно раніше. Концертні турне в 1909 році по Америці і в 1914-му році по Англії принесли йому світову славу⁸. А на еміграції, не прийнявши більшовицької Росії,

⁵ Ніна Кошиць (1892, інші дані-1894–1965) – народилася в с. Кирилівка (сьогодні с. Шевченкове Звенигородського району Черкаської обл.). Вокальну освіту Ніна Кошиць здобула в Московській консерваторії (1908–1913, клас вокалу У. Мазетті, фортепіано – Н. Шишкіна, К. Ігумнова). Удосконалювалась у Федора Литвина у Парижі. Після закінчення консерваторії народила доньку Марину (1912–2001), яка згодом стала відомою в США оперною співачкою і успішною кіноактрисою. У роках 1913–1920 – солістка Опері С. Зиміна в Москві. 1917–1918 паралельно виступала в Маріїнській опері у Петрограді. Разом Українською республіканською капелою О. Кошиця виїхала за кордон. У 1921–1924 – солістка Чиказької опери (Lyric Opera of Chicago). З великим успіхом виступала також на оперних сценах Нью-Йорка, Філадельфії, Буенос-Айреса (театр „Колон”, 1924), Парижа („Гранд-Опера”, 1925, 1927), Брюсселя, Амстердама, Риги, Вільно, Стокгольма, Ніцци, Сан-Ремо та ін. У 1930-х роках – солістка оперного театру в Лос-Анжелесі. Останні роки життя жила в Голлівуді, вела там педагогічну діяльність (з 1941), знімалася у звукових фільмах.

⁶ Цілком імовірно, що Кошиць зустрічався з Рахманіновим у Нью-Йорку, до якого з Норвегії Рахманінов дістається ще 1 листопада 1918 року, американський період життя музиканта був насичений концертами в Америці і Європі, але затьмарений тугою за втраченою батьківщиною. Але якщо родина Рахманінова в Америці живе відокремлено, уникаючи гучних знайомств, то життя Кошиця, цілої капели були позбавлені комфорту, затишку і спокою... Та й сам початок гастролей Кошиця мав інший першопопштовх: 1 січня 1919-го року на святі 25-літнього ювілею Миколи. Вороного Петлюра, вітаючись, сказав: „Олександр Антонівичу! Заберіть із собою Стеценка і приходьте до мене завтра, – є важні справи” [...] „За тиждень щоб була організована для закордонної подорожі Капеля, а то, – добавив жартуючи, – розстріляю!” (О. Кошиць, *З піснею через світ*, т. 1, Ukrainian Cultural and Educational Centre, Winnipeg, Manitoba, с.9). Петлюра слушно сподівався, що хорова капела дасть світові уявлення про Україну, над якою вже нависала більшовицька загроза.

⁷ Кошиць, вирушаючи з капелою у світ, ставати емігрантом зовсім не збирався. Та повернутися вже не зміг: у 1928 році отримав повідомлення, що його кандидатуру на повернення в Україну не затверджено. З дистансу часу і розсекречених архівів можна мати певність, що та заборона врятувала Кошицеві життя.

⁸ Чого варта одна тільки – найбільш яскрава програмно – симфонічна поема *Дзвони* за твором Едгара По (в перекладі Костянтина Бальмонта). Чотири частини поеми символізують чотири етапи людського життя. Дзвони видзвонюють долю людини. Спершу – як у юності – це сріблястий передзвін, згодом – це „золоті” весільні дзвони; Дзвони можуть бити набатом під час пожежі; врешті, саме дзвони монотонно відраховують – урочисто і скорбно – останню дорогу до цвинтаря.

Рахманінов опинився в 1918 році, скориставшись запрошенням зі Швеції: із родиною та зі своїм товаришем Михайлом Струве він виїжджає до Стокгольма, на довгі роки стає концертуючим піаністом, вдосконалює майстерність, закріплює за собою титул піаніста номер один у світі.

Світову славу судилося здобути і українській республіканській капелі на чолі з Олександром Кошицем. Починаючи від 1919 року хор співає в Чехословаччині, Австрії, Швейцарії, Франції, Бельгії, Нідерландах, Англії, Іспанії, Польщі. Далі капела подорожує до Голландії, Англії, Німеччини. В Іспанії Кошиця називали „божественною лисиною”. У Франції зустрічався з Ісидорою Дункан, в Америці із письменником Йосипом Назаруком. А на острові Тринідад у Карибському морі, побачивши кільця в носі тамтешніх красунь-дівчат, визнав, що це справді гарно. 1921 року в Польщі він зустрівся з Петлюрою, який програв війну за незалежність. Капела вже була готова до розпуску, але Петлюра вмовив не робити цього, згадавши похвальні відгуки європейської преси. Один із таких відгуків залишився поза увагою Кошиця, тому доречно тут навести фрагмент рецензії *Koncerty ukraińskiego „Chóru nacionalnego”*, яку пощастило віднайти, дякуючи мікрофільмам, у варшавській газеті „Robotnik” від 23 жовтня 1920 року: „Trudno pozostać obojętnym zarówno wobec ludowych melodii ukraińskich, jak również niezrównanego mistrzostwa tego chóru”⁹.

Згодом капела Кошиця виїжджає в турне до Америки¹⁰, де користується навіть більшим успіхом, аніж у країнах Європи. Так, визначною подією стає виступ хору в 1922 році – в Нью-Йорку. Тут вперше був виконаний твір *Щедрик* Леонтовича, який стає популярним у цілому світі, не лише в Америці, а й у Канаді, Кубі, Мексиці, Флориді, Каліфорнії, Аргентині, Уругваї, Бразилії... *Щедрик* стає візитівкою капели.

1923 року капела вирушила з Гамбурга пароплавом „Каронія», що ледь не повторив долю „Титаніка», зіткнувшись з айсбергом у північній Атлантиці, розповідь про це також зафіксував щоденник *3 піснею через світ*. У 1924 році капела змушена була припинити свою діяльність. Через два роки в Парижі, в якому танцівниця Айседора Дункан була на концертах Кошиця і пропонувала виступати разом, у місті – свідкові великого тріумфу¹¹ україн-

⁹ *Koncerty ukraińskiego „Chóru nacionalnego”* [w:] „Robotnik”, Warszawa, 23 października 1920, s. 6.

¹⁰ Атмосферу тих часів (20 роки XX століття в Америці) відбито і в щоденнику Кошиця, і в щойно виданому випуску: із тематикою „Między USA a RP”, z akcentem kwartalnika historycznego „Karta” - słowa z Deklaracji Podziwu i Przyjaźni: „Ameryko kochana! Bądź przekonana, że w ciemnym grobie nie zapomnimy o tobie” („Karta”, nr 92, 2017, s. 43).

¹¹ До Парижа потрапили восени 1919-го. На першому концерті було багато поліції, бо російські емігранти збирались освістати капелу, а на її афішах писали матюки. Але тріумф був і тут. Паризька преса захлиналася: „Наша пані Географіє! Чого ти нас вчила? Ти казала, що Україна — це поля та отари, і не казала, що там є народ з такою душею! Ще ніякий хор, французький чи чужоземний, не дав нам нічого подібного!”. Французи капелу любили, овації Кошицеві влаштовували навіть на вулиці, та Україну визнавати не поспішали. Королева Бельгії сказала після

ської хорової капели, було застрелено Петлюру, який ту капелу у широкий світ вислав.

* * *

Попри відмінності, в долях Кошиця і Рахманінова є чимало суголосних подій і переживань, які прокреслюють алгоритм долі творця, до формування якого причетні Майстри з великої літери. Великим щастям Олександра Кошиця було мати за Учителя Миколу Віталійовича Лисенка, композитора, піаніста, диригента, педагога і збирача пісенного фольклору. Брати-підлітки Олександр і Федір Кошиці¹², починаючи від 1893 року регулярно надсилають Лисенкові до Києва власноруч записані пісні, так розпочалася велика приязнь і творча дружба. Її коронацією стало успішне закінчення в 1912 році Музичної Школи (згодом Консерваторії) Миколи Лисенка. Під впливом Учителя Кошиць став одним із кращих, відомих у світі, знавців церковного співу, написав 5 літургій та чимало окремих співів. Музичне видавництво „Вітмарк і син” у Нью-Йорку видало масовим тиражем переклади англійською мовою сорока двох українських народних пісень з англійським текстом. Свого часу саме Лисенко надихнув юного Кошиця зібрати й записати багатющий пласт українських народних пісень вже не тільки на Київщині, а в 1903–1905 роках на Кубані: „За три літа 1903, 4 та 5-го року мені вдалось записати біля тисячі, а одіслати в Катеринодар 500 пісень, 450 українських, а 50 російських (Кубанське Військо складалось адміністративно з козаків українських і російських). Ці пісні являють собою скарб найвищої художньої та історичної цінности, і я щасливий, що мені прийшлося його розкопати», - читаємо в Спогадах...”¹³.

Подібний злам завдяки двом Майстрам стався і в долі Рахманінова: навчавшись у Петербурзькій консерваторії, юнак інтересу до навчання спершу не мав. Але все раптово змінилось після того, як Сергієвим педагогом став професор Московської консерваторії Микола Сергійович Зверев. Під його впливом у Рахманінова відкривається тяга до імпровізації, уже від 1887 року він починає записувати свої власні твори. Доля дарує Рахманінову ще одного наставника:

концерту: „Моє серце на боці вашого народу, але ми, монархи — раби політики”, https://gazeta.ua/articles/history-newspaper/_koshicya-ispanci-nazvali-bozhestvennoyu-lisinoyu/276994?mobile=true. [12.12.2017]

¹² Саме братові Федорові Олександр Кошиць присвятив найбільш дієкливі рядки недрукованих щоденникових нотаток, зокрема снів, часто пророчих, в яких неодмінно був присутній брат Федір, в останні місяці життя у Вінніпезі (Записник Олександра Кошиця 1936-1940 рр. Зошит №3 (2/3). З архівного фонду Олександра Кошиця. Осередок української культури й освіти у Вінніпезі, режим доступу 26.08.2015).

¹³ О. Кошиць, *Спогади*, ч. 2. З рукописів підтогували до видання Т. Кошиць, Ф. Коссар, П. Маценко, Ukrainian Cultural and Educational Centre, Winnipeg 1948, s. 67.

від 1889 р. він починає опановувати мистецтво контрапункту на заняттях ученого Сергія Танєєва.

Самостійний шлях і Кошиця, і Рахманінова розпочинається рано. Так, Кошиць, закінчивши в 1901-му Києво-Могилянську Академію, навчається в консерваторії Лисенка і водночас працює: „Наша наука йшла поруч з іншою роботою для шматка хліба... Правда що маючи в різних місцях лекції, що однімали більшу частину дня, а до того ще й багато різних співанок після обіду, - не можна було й уділити музиці багато часу. Через те до кінця курсу дотягнули тільки я і Кривоусів...”¹⁴

Рахманінов також від 1890-х років заробляє собі на життя уроками фортепіано та теорії музики. У 1892 році він блискуче складає екзамен з композиції і закінчує консерваторію із золотою медаллю. Золотою медаллю був нагороджений і Кошиць, але замість урочистості була гіркота: комісія втратила той, що він зібрав і записав, „скарб найвищої художньої та історичної цінності” (знайдені на Кубані понад тисячу пісень), отож він пише про це так: „... Одержав я запрошення прислати зразки моїх записів на «Крайову Кубанську Етнографічну Виставу», бо, мовляв, вони не можуть знайти моїх збірок, які я послав туди. Прийшлося викопувати зі свого архіву те, що там зосталось, і посилати на виставку. Там мені присудили золоту медалю. Точно не пригадую, але це було, здається, в 1908 році”¹⁵.

Писар упродовж цілої доби не може віднайти, але врешті віднаходить Кошиців: „диплом на золоту медаль, але ані моїх експонатів, а тим більше збірок, які я посилав раніш, не було ні слуху, ні духу... Отак безтолково закінчилась справа найважливішої культурної ваги! Так закінчувались в Росії усі українські справи”¹⁶.

Кошиць, повернувшись з Кубані до Києва, вчителює в різних гімназіях, керує хорами Духовної школи, Школи сліпих, Комерційної школи, а з особливою наснагою та успіхом – студентським хором Університету св. Володимира¹⁷. Такою ж подиву гідною активністю відзначається і Рахманінов: він виступає зі сцени як піаніст, виконуючи власні твори, викладає теорію музики в Маріїнському жіночому училищі, його першою значною роботою стала одноактна опера *Алеко* за мотивами поеми Пушкіна *Цигани*, прем'єра якої у Великому театрі відбулася в 1893 році. Залюбленість у музику, надзвичайна заангажованість у справу і надвразливість на все, що її стосується, нервового зриву митців з їх делікатною організацією душі. І листи, і спогади, і щоденники Кошиця не

¹⁴ *Ibidem*, s. 108.

¹⁵ *Ibidem*, s. 69.

¹⁶ *Ibidem*, s. 70.

¹⁷ Від 1912 року Кошиць – диригент театру Миколи Садовського, від 1916 диригент Київської опери, в роках 1919–1924 – керівник Української республіканської капели, у 1926 році оселяється у США, керує так званою „Сімкою” – сімома українськими церковними хорами з околиць Нью-Йорка.

є винятком, а швидше потверджують певну закономірність світосприйняття творчої людини. А листування з Тетяною Кошиць-Георгієвською¹⁸ свідчать, як важко вдавалося подолати зневіру, часом відчай. Найпершою порадицею і помічницею стає дружина¹⁹.

Створення високопрофесійної капели було подвижництвом на межі із чудом. Колектив, за словами Василя Короліва-Старого, спершу була «гуртом знесиленої хуртовиною війни та революції, голоти», але Кошиць досягає правдивого дива²⁰: в хорі, який нараховував лише 60 осіб, було репрезентовано вісім діапазонових груп, тобто аж вісім окремих тембрів²¹.

Рахманінову в момент кризи на допомогу приходять друзі, коли написана ним перша симфонія терпить крах. Її прем'єра відбулася в 1897 році під диригуванням Олександра Глазунова²². Унаслідок провалу прем'єри Рахманінов зазнав неймовірно тяжкої депресії на три довгі роки, упродовж яких не міг нічого написати. Спершу друзі організували композиторові зустріч із Львом Толстим. Але то лише поглибило депресію. Згодом, у часі роботи у приватній опері Сергія Мамонтова²³ в Москві життя Рахманінова осяялося дружбою із Федором Шаляпіним. Від крайнього загострення депресії в той його

¹⁸ Рукописний записник Олександра Кошиця 1936–1940 рр. Зошит № 3 (2/3). З архівного фонду Олександра Кошиця. Осередок української культури й освіти у Вінніпезі, режим доступу 26.08.2015. Записник Олександра Кошиця 1941–1943 рр. Зошити №4. (2/4). З архівного фонду Олександра Кошиця. Осередок української культури й освіти у Вінніпезі, режим доступу 26.08.2015. З архівного фонду Олександра Кошиця. 4/18. Осередок української культури й освіти у Вінніпезі, [режим доступу 1. 09.2015].

¹⁹ Тетяна Кошиць після смерті чоловіка у Вінніпезі в 1944 році очолить Осередок, буде невтомно мандрувати по цілій Канаді в пошуках артефактів української культури та освіти серед українських емігрантів, задбає про впорядкування та відповідне збереження. Згодом Осередок очолить Софія Качор, яка й до сьогодні опікується ним. На Вінніпезькому цвинтарі „Глен Іден” у мавзолеї вони поряд, він і його дружина Тетяна Кошиць (Георгієвська), як знак тієї істини, що за кожним великим чоловіком є велика жінка. То ж не побоїмось цього окреслення на адресу Тетяни Кошиць (1892–1966), яка розділила зі своїм чоловіком найскладніші роки його життя.

²⁰ Заслугує на захоплення і неабияка мужність Кошиць. Адже перед світом його хор був дивом артистичного порозуміння, який справді співав „мов одна людина”. Однак так було на сцені, а поза нею в капелі часом вибухав розбрат, дехто робив каверзи: перед концертом зникали ноти. Однак Кошиць, маючи феноменальну музичну пам'ять, давав раду і диригував без нот. Скандали спалахували також від безгрошів'я. Так, на виїзд із Чехії гроші капелі дав український кооператор-емігрант.

²¹ В. Королів-Старий, *Олександр Кошиць* [в:] „Літературно-Науковий Вістник”, річник XXVIII, T.XCLIII, січень 1929, с. 45.

²² Олександр Костянтинович Глазунов (1865–1936) – російський композитор, диригент, професор Петербурзької консерваторії (1899), а згодом її директор (в 1907–1928 роках). Старший брат відомого ентомолога і мандрівника Дмитра Глазунова.

²³ Рахманінов там не тільки збагатився театральним досвідом, а придбав певну техніку, розкрилив свій диригентський дар.

врятував видатний лікар-психотерапевт Микола Даль²⁴. Завдяки успішному лікуванню Рахманінов вийшов із кризи, після декількох років мовчання створив Другий фортепіанний концерт (1901), який мав грандіозний успіх. Як відомо, у горнілі високого духу творяться правдиві шедеври. І в Кошиця, і в Рахманінова вони постали у філософсько-релігійній царині²⁵. Духовні твори обох – Олександра Кошиця і Сергія Рахманінова – увійшли до світової музичної скарбниці, оскільки презентують вершину розвитку нового напрямку церковної музики, розпочатого творами Артема Веделя, Максима Березовського, Петра Чайковського, Олександра Гречанінова, Олександра Кастальського та ін. У Кошиця це 5 його літургій²⁶, Всенічна²⁷, вражаючий корпус богослужбових співів²⁸ (в тому числі й англійською мовою²⁹), які дозрівали на рідній землі, а здивували світ під час світового турне і згодом, коли з 1926 року він керував так званою „Сімкою” – сімома українськими церковними хорами з околиць Нью-Йорка. У Рахманінова це хорові цикли *Літургія Іоанна Златоуста* (1910) і *Всенічне бдіння* (1915). Між ними – етюди-картини (1911) і симфонічна поема *Дзвони* (1913).

Отже, любов до музики, одержимість, а також світові гастролі, за якими завжди стояла самовіддана, часом каторжна праця, зробили і Кошиця, і Рахманінова світовими знаменитостями. На схилку літ і Кошицеві, і Рахманінову – обом судилося створити своєрідні „лебедині” трилогії, які увінчали їхній життєвий шлях. З тією, хіба, відмінністю, що Кошиць, окрім літургій, музичних творів та обробок, написав не лише унікальний тричастинний щоденник *З піснею через світ*, а ще й *Спогади*, які справді читаються як захоплюючий документальний роман³⁰. Рахманінов упродовж останніх років життя створив три видатні музичні полотна: *Рансодія на тему Паганіні* (1934), *Третя симфонія* (1936), *Симфонічні танці* (1940). Літературна спадщина Рахманінова побачила світ на втраченій

²⁴ Микола Володимирович Даль (1860–1939) – лікар-психотерапевт, окуліст і гіпнотизер, який вилікував Рахманінова від депресії. Прадід Миколи Даля, також лікар, свого часу лікував Олександра Пушкіна. Правдоподібно, в доньку свого рятівника Олену був закоханий композитор, <http://creativpodiya.com/posts/8357> [12.12.2017]

²⁵ „Dziennik filozoficzny, opowiadający dzieje przygód intelektualnych, i autobiografia artysty, przedstawiająca historię powołania, powinny tu być także wymienione, ponieważ te obie formy literatury dokumentu osobistego skierowane są ku życiu wewnętrznemu” (М. Czermińska, *Autobiograficzny trójkąt. Świadectwo, wyznanie i wyzwanie*, Kraków 2000, s. 22).

²⁶ Див. Н. Калущька, Л. Пархоменко, *Олександр Кошиць. Мистецька діяльність у контексті музики XX сторіччя*, Київ 2012, с. 334–339.

²⁷ *Ibidem*, s. 339–340

²⁸ Дивись список богослужбових творів, укладений за алфавітом: Н. Калущька, Л. Пархоменко, *Op. cit.*, с. 343–347.

²⁹ *Ibidem*, s. 347–348.

³⁰ М. Слабошпицький, *Документальний роман Олександра Кошиця* [в:] О. Кошиць, *Спогади*, Передмова М. Головащенко, післямова М. Слабошпицького, Київ 1995, с. 384.

ним батьківщині значно раніше³¹, ніж Кошиця – в Україні³². Обое відчули на собі гірку правдивість сентенції Публіліуша Сируса (Publiliusz Syrus) „Falsum etiam est verbum, quod constituit superior”³³...

І Кошиць, і Рахманінов трохи не дожили до свого сімдесятиріччя. Олександр Антонович Кошиць помер 21 вересня 1944 року. Сергій Васильович Рахманінов помер 28 березня 1943 року, не доживши кілька днів до свого ювілею. Останні переживання обох композиторів були пов'язані зі звітками із втраченої батьківщини. Геній і втрачена батьківщина – напевно ще одна невичерпна, можливо, вічна тема.

ЛІТЕРАТУРА

- Калуцька Н., Пархоменко Л., *Олександр Кошиць. Мистецька діяльність у контексті музики ХХ сторіччя*, Київ 2012.
- Королів-Старий В., *Олександр Кошиць* [в:] „Літературно-Науковий Вістник”, річник XXVIII, т. XCLIII, січень 1929.
- Кошиць О., *Спогади*, ч. 2. 3 рукописів підготували до видання Т. Кошиць, Ф. Коссар, П. Маценко, Ukrainian Cultural and Educational Centre, Winnipeg 1948.
- Кошиць О., *3 піснею через світ*, Перший том, Ukrainian Cultural and Educational Centre, Winnipeg, Manitoba 1986.
- Рахманинов С., *Литературное наследие в трех томах*, Редактор, автор ввєдєния, коментарієв, указателєй З. Апєтян., <http://www.bibliolink.ru/publ/398> [12.12.2017]
- Слабошпицький М., *Документальний роман Олександра Кошиця* [в:] Олександр Кошиць, *Спогади*, Передмова М. Головащенко, післямова М. Слабошпицького, Київ 1995.
- Шевчук О., *Київський наспів у контексті церковно-монодичного співу України та Білорусі XVI-XVIII ст.*, автореферат дис. канд. мистецтвознавства, Київ 1999.

³¹ У 1978-80 роках у московському видавництві „Советский композитор” побачили три томи *Литературного наследия* Рахманінова: до першого тому увійшли спогади, статті, інтерв'ю, листи (1890-1909 гг.). Другий том *Литературного наследия* подає виключно листи композитора, написані в період від 1910 до 1933 рр. Листи Рахманінова 1934–1943 років складають і третій том *Литературного наследия* (Редактор, автор вступу, коментарів, показчиків музикознавець Заруї Апєтівна Апєтян. <http://www.bibliolink.ru/publ/398> [12.12.2017].

³² Спершу твори Кошиця були видрукувані, завдяки старанням Тетяни Кошиць, Павла Маценка у Вінніпезі І тільки в 90- роки, після здобуття Україною незалежності, побачили світ у Києві його твори, і новочасне дослідження, із показчиками творчий доробку Кошиця: Див. Н. Калуцька, Л. Пархоменко, *Олександр Кошиць. Мистецька діяльність у контексті музики ХХ сторіччя*, Київ 2012, с. 334–339.

³³ „Falsum staе правдою, якщо її встановив сильніший”, див.: *Dicta. Zbiór łacińskich sentencji, przysłów, zwrotów, powiedzeń*, zebrał, opracował i zredagował Cz. Michałunio SJ, Kraków 2004, s. 175.

Шевчук О., *Олександр Кошиць і наука про давньоукраїнський церковний спів* [в:] *Олександр Кошиць і час* [в:] „Науковий вісник НМАУ”, Випуск 57, Київ 2007, с. 28–42.

Юдкін І., *Бароковий мелос та український музичний фольклор* [в:] *Українське бароко та європейський контекст*, Київ 1991, с. 215–219.

Czermińska M., *Autobiograficzny trójkąt. Świadectwo, wyznanie i wyzwanie*, Kraków 2000. „Karta”, nr 92, 2017.

Sobol V., *Ego-documentation of the graduate of the Kyiv Mohyla academy (From the Archive of Alexander and Tetyana Koschitz)* [w:] *Шлях у чотири століття*. Матеріали Міжнародної наукової конференції 12–14.10. 2015 „Ad fontes – до джерел” до 400-ї річниці заснування Києво-Могилянської академії, Київ 2016, с. 177–188.

https://wikivisually.com/lang-uk/wiki/Микола_Метнер; <http://www.classicalmusicnews.ru/signdates/nikolai-metner/> [12.12.2017]

https://gazeta.ua/articles/history-newspaper/_koshicya-ispanci-nazvali-bozhestvennoyulisinoyu/276994?mobile=true. [12.12.2017]

<http://creativpodiya.com/posts/8357> [12.12.2017]

У статті об'єктом аналізу є спільне і відмінне в долях двох геніальних музикантів, композиторів Олександра Кошиця (1875–1944) та Сергія Рахманінова (1873–1943). Простежується історична закономірність трагедії генія-вигнанця. Обоє змушені були емігрувати, не змогли повернутися на батьківщину, але принесли їй світове визнання, реалізували свій феноменальний талант у світі. У статті аналізуються матеріали з архіву Олександра і Тетяни Кошиців у Вінніпезі, а також найновіші наукові дослідження. Олександр Кошиць та його хорово капела здійснили своєрідну місію, показали в країнах Європи і Америки пісенну та духовну музику України. Обоє на схилі віку створили свої „лебедині” трилогії. Олександр Кошиць залишив унікальний тричастинний щоденник *З піснею через світ*, а Сергій Рахманінов – геніальні музичні полотна: *Рансодія на тему Паганіні*, *Третя симфонія*, *Симфонічні танці*.

Ключові слова: Олександр Кошиць, Сергій Рахманінов, національна музична культура, світовий масштаб, вічна тема

GENIUS AND LOST HOMELAND

This article aims at presenting the fate of two brilliant musicians and composers – Alexander Koshitsa (1875–1944) and Sergei Rachmaninov (1873–1943). The author of this article traces historical patterns of the tragedy of these genii who were forced to emigrate, could not return to their homeland but made it famous through their phenomenal talent shown in the world. The article analyzes materials presented in the archives of Alexander and Tatiana Koshitziv in Winnipeg, as well as the latest scientific research. The author

concludes that Alexander Koshits and his choir had a mission of propagating Ukrainian songs and spiritual music in Europe and the USA.

Key words: Alexander Koshits, Sergei Rachmaninov, national musical culture, world scale, eternal theme

*Висловлюю вдячність Канадському Інституту Українознавчих
Студій за підтримку наукового проекту. Складаю сердечну
вдячність Софії Качор, директорці Осередка української культури
й освіти у Вінніпезі, за сприяння в роботі з архівним фондом
Олександра і Тетяни Кошиців*

zgłoszenie artykułu: 30.06.2017 r.

przyjęcie artykułu do druku: 10.01.2018 r.